

Міністерство освіти і науки України

Ніжинський
державний університет
імені Миколи Гоголя

Наукові записки

Психолого-педагогічні
науки

№ 1

Ніжин – 2013

НАУКОВІ ЗАПИСКИ
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя

Редакційна колегія:

Головний редактор: Коваленко Євгенія Іванівна, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Заступник головного редактора: Ростовський Олександр Якович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музичної педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Відповідальний секретар: Новгородська Юлія Григорівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Члени редколегії: Бондаренко Юрій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики української мови і літератури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Бурда Михайло Іванович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, головний вчений секретар НАПН України, заступник директора Інституту педагогіки НАПН України;

Конончук Антоніна Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи, декан факультету психології і соціальної роботи Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Криловець Микола Григорович, доктор педагогічних наук, професор кафедри географії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Лукашова Ніна Іванівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри хімії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Максименко Сергій Дмитрович, доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України;

Папуча Микола Васильович, кандидат психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної і практичної психології Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Пихтіна Ніна Порфирівна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної освіти Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Плахотник Ольга Василівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Пуховська Людмила Прокопівна, доктор педагогічних наук, професор, старший науковий співробітник відділу порівняльної професійної педагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України; професор кафедри філософії і освіти дорослих ДВНЗ "Університет менеджменту освіти" НАПН України;

Тезікова Світлана Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, декан факультету іноземних мов Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Чепельєва Наталія Василівна, доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, заступник директора Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України;

Щотка Оксана Петрівна, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Постановою ВАК України збірник включено до переліку наукових видань, публікації яких зараховуються до результатів дисертаційних робіт з педагогіки (Лист МОН молоді спорту України від 12.03.2013 р. № 1/II-5231).

Рекомендовано до друку Вченою радою Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.
Протокол № 9 від 30.05.2013 р.

Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки" (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. – № 1. – 297 с.

Адреса видавництва: вул. Воздвиженська, 3/4, м. Ніжин, Чернігівська обл.,
Україна, 16600.
Тел.: (04631) 7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@mail.ru, www.ndu.edu.ua

Верстка та макетування – **Н. В. Мачужак**
Літературний редактор – **О. М. Лісовець**
Коректор – **А. М. Конівненко**
Літературний редактор англійських текстів – **Н. В. Коваленко**

Підписано до друку 14.11.2013 р.	Формат 60x84/8	Папір офсетний
Гарнітура Computer Modern	Обл.-вид. арк. 26,86	Тираж 100 пр.
Замовлення №	Ум. друк. арк. 34,41	

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.

НДУ імені Миколи Гоголя, м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3/4

© Є. І. Коваленко, головний редактор, 2013
© НДУ ім. М. Гоголя, 2013

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя

Науковий журнал ○ Рік відновлення видання – 1996

Психолого-педагогічні науки, № 1, 2013 рік

ЗМІСТ

МЕТОДОЛОГІЯ І ТЕОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

<i>Білан Л.</i> Професійна педагогічна діяльність	8
<i>Велігура О. О.</i> До проблеми наступності в музично-естетичному вихованні дошкільників та молодших школярів	12
<i>Горбенко С. С.</i> Методологічні основи гуманістично спрямованого виховання особистості засобами мистецтва	16
<i>Карпенко А. П.</i> Виховне значення Богослужбового співу	20
<i>Красницька О. В.</i> Депривація як соціально-педагогічна проблема	24
<i>Лі Данься.</i> Теоретичні основи формування виконавської культури майбутнього вчителя музики	29
<i>Мельник О. П.</i> Когнітивно-орієнтаційний компонент досвіду музично-просвітницької діяльності майбутнього вчителя музики	32
<i>Мен Фаньцзюань.</i> Критерії діагностики сформованості інтонаційно-образного мислення молодших школярів	36
<i>Паньків Л. І., Василенко Н. А.</i> Жанри української фортепіанної музики у контексті розвитку світової культури	40
<i>Пархоменко О. М.</i> Структура діяльності балетмейстера-педагога у різножанрових хореографічних колективах	44
<i>Пахомова Г. А.</i> Сприймання музики молодшими школярами як психолого-педагогічна проблема	48
<i>Плющик Є. В.</i> Змістова характеристика поняття "інноваційне мислення вчителя музики"	53
<i>Пономарьова О. М.</i> Методологічні засади підготовки фахівців мистецьких спеціальностей у вищих навчальних закладах України	56
<i>Сверлюк Л. І.</i> Соціокультурний концепт хорового виконавства	61
<i>Сверлюк Я. В.</i> Концептуалізація компетентнісного підходу в диригентсько-оркестровій освіті	66
<i>Федюра С. А.</i> Хорове виконавство на сучасному етапі	71
<i>Харицька С. В.</i> Пошуково-інформаційна компетентність як складова професійної компетентності майбутніх учителів	75
<i>Харківська А. А.</i> Критерії оцінювання якості програми інноваційного розвитку ВНЗ	79
<i>Холоденко В. О.</i> Сутність, зміст та структура творчої активності особистості	84

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

<i>Арсеньєва Н. Б.</i> КСН "БЕЗПЕКА" як засіб навчання курсантів-вертольотчиків основ безпеки польотів у МПП	89
<i>Блушвілі Нана.</i> Діти та метод TPR	96
<i>Глушаниця Н. В.</i> Методичні засади формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності у майбутніх бакалаврів з авіоніки у процесі фахової підготовки	102
<i>Золотарьова О. О.</i> Сучасні технології естетичного виховання молодших підлітків на уроках мистецтва	109
<i>Конопля В. О., Бурчак С. О.</i> Методичне забезпечення елективного курсу "Фрактали"	112
<i>Михалюк А. М.</i> Педагогічні умови ефективного формування виконавської культури студентів у процесі вивчення фортепіанних творів українських композиторів	118

Роговська Є. В. Патріотична свідомість майбутнього вчителя музики: етапи формування	122
Рудик Я. М., Струк Р. А. Методика підготовки тестів успішності з дисципліни "Слюсарна справа"	127
Спіліоті О. В. Педагогічні умови формування музично-інтонаційного мислення майбутніх учителів музики	133
Тепла О. М. Використання свідомо-практичного методу у навчанні української мови як іноземної	137
Циганюк Л. І. Педагогічні умови формування основ художньої свідомості підлітків у дитячих музичних школах	140
Цюрк І. О. Новітні технології навчання в диригентській підготовці майбутнього вчителя музики	144
Чурикова-Кушнір О. Д. Інноваційні технології навчання майбутніх учителів музики у ВНЗ	148
Шевчук М. О. Невербальна мова як засіб емпатійного спілкування вчителя з учнями в умовах суб'єкт-суб'єктної парадигми	152
Щербакова Н. М. Шляхи формування пізнавальної самостійності учнів	156

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА

Бодрова Т. О. Аксиологічні орієнтири підготовки майбутніх викладачів мистецьких дисциплін	160
Вергунова В. С. Формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва у майбутніх учителів музики: теоретичні та практичні аспекти	165
Горбенко О. Б. До питання формування інструментально-виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва	169
Заплішний І. І., Боровик В. В., Кузьменко П. І. Особливості професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів до фізкультурно-оздоровчої діяльності	173
Княжева І. А. Методична підготовка майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури	177
Комиссаренко Е. В. Формирование готовности к аналитической деятельности выпускников инженерных факультетов агротехнологических университетов средствами высшей математики	183
Костриця Н. М. Інтегративний підхід до структурування знань у контексті гуманітарної підготовки фахівців-аграрників	188
Мишедченко В. В. Використання музично-дидактичних ігор на уроках музики в початковій школі	192
Неретін В. О. Організація самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя в умовах мистецького навчання	196
Новосадова С. А. Музично-теоретична підготовка у формуванні творчої самостійності майбутнього вчителя музики	199
Пастушенко Л. А. Принцип інтеграції у формуванні професійної компетентності учителя музики	203
Полозенко О. В. Психологічна підготовка майбутніх фахівців аграрної галузі на засадах професіографічного й аксіологічного підходів	207
Пришупа Ю. Ю. Основні компоненти формування професійної компетенції майбутніх архітектурних дизайнерів	213
Стратан-Артишкова Т. Б. Синтез мистецтв у композиторсько-виконавській підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва	217
Фурсикова Т. В. Особливості підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до застосування комп'ютерної графіки у професійній діяльності	221

ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Біла Н. Л., Штурман Н. О. Інструментальне музикування у системі музичного виховання Карла Орфа	225
Благінін В. М. Просвітницька діяльність директора Новгород-Сіверської гімназії І. І. Халанського	228
Ген Цзинхен. Основи формування співацької культури особистості в історичному аспекті	231
Гладченко М. М. Етапи формування стратегічних варіантів і прийняття рішень як складові частини процесу стратегічного менеджменту у вищих навчальних закладах країн Європейського Союзу	235
Кауунник О. А. Ніжинська вокальна школа: віхи розвитку, представники	240

Ковнер В. В. Фактори виховного впливу сім'ї на формування особистості (за матеріалами просвітницько-педагогічної діяльності товариства "Знання" в Україні)	246
Кресан Н. П. Стан розвитку дистанційної педагогічної освіти у вищих навчальних закладах Великої Британії, Ізраїлю, України	250
Лимарсева Ю. М. Роль запитань у формуванні свідомого ставлення до навчання у практиці педагогів ХІХ століття	256
Лукашова Н. І. Непересічна постать визначного педагога і вченого-хіміка в історії розвитку кафедри хімії Гоголівського вишу	260
Мачача Ю. М. Проблема роздільного навчання на матеріалах з'їздів з проблем освіти жінок (початок ХХ ст.)	265
Михайленко О. В. Вимоги до навчальних програм освітньо-кваліфікаційного рівня "Магістр права" у коледжах США	270
Раструба Т. В. Вітчизняна педагогічна думка останньої чверті ХХ – початку ХХІ століття про особистісно орієнтоване мистецьке навчання та виховання	276
Стець Г. В. Музичне виховання в Україні: ретроспективний аналіз	281
Тарнавська Т. В. Дослідницькі університети світу: досвід спільної роботи	287

CONTENTS

METHODOLOGY AND THEORY OF PEDAGOGICS

Bilan L. L. The profession of a teacher	8
Veligura O. O. On the problem of succession in musical-aesthetical education of preschoolers and junior schoolchildren	12
Horbenko S. S. Methodological foundations of humanistic upbringing by means of arts	16
Karpenko A. P. The educative role of liturgical singing	20
Krasnyts'ka O. V. Deprivation as a socio-pedagogical problem	24
Li Dan'sia Theoretical foundations of forming performance culture in future teachers of music	29
Mel'nyk O. P. The cognitive-orientating component of future music teachers' experience of music education	32
Men Fan'tsyuan' Diagnostic criteria of levels of intonation-imaginative thinking in junior schoolchildren	36
Pan'kiv L. I., Vasylenko N. A. Genres of Ukrainian piano music in the context of world culture development	40
Parkhomenko O. M. The structure of a choreography teacher's work in multi-genre dance groups	44
Pakhomova H. A. Music perception by junior schoolchildren as a psycho-pedagogical problem	48
Plyuschik Y. V. The content characteristic of the concept "music teacher's innovative thinking"	53
Ponomariova O. M. Methodological foundations of arts specialist preparation in higher education of Ukraine	56
Sverlyuk L. I. Socio-cultural concept of choral singing	61
Sverlyuk Y. V. Conceptualization of competency approach in Kapellmeister education	66
Fedyura S. A. Modern choral singing	71
Kharyts'ka S. V. The search-and-information competency as a component of professional competence of prospective teachers	75
Kharkivs'ka A. A. Criteria for assessing the quality of the program of innovative development of a higher educational institution	79
Kholodenko V. O. The essence, content and structure of creative activity	84

METHODS OF TEACHING AND UPBRINGING

Arsenyeva N. B. Computerized system "BEZPEKA" as a tool for teaching helicopter pilots cadets flight safety in international airspace	89
Bluashvili N. Children and TPR	96
Hlushanytsia N. V. Methodological foundations of forming foreign language professional-communicative competence for bachelor's degree in avionics during professional training	102
Zolotariova O. O. Modern technologies of aesthetic education of junior teenagers in art lessons	109
Konoplia V. O., Burchak S. O. Methodological support for the elective course "Fractals"	112
Mykhalyuk A. M. Pedagogic conditions for effective formation of performance culture in students in the process of studying piano music by Ukrainian composers	118
Rogovs'ka Y. V. Patriotic consciousness of the future music teacher: stages of formation	122
Rudyk Y. M., Struk R. A. A method of designing achievement tests in "Metalworking"	127
Spilioti O. V. Pedagogical conditions of forming musical-intonation thinking of would-be music teachers	133
Tepla O. M. Use of a consciously practical method in teaching Ukrainian as a foreign language	137
Tsyganiuk L. I. Pedagogic conditions of forming the elements of artistic consciousness in teenagers in children's music schools	140
Tsiuriak I. A. State-of-the-art technologies of teaching in Kapellmeister education of future music teachers	144
Churikova-Kushnir O. D. Innovative technologies in higher education of future music teachers	148
Shevchuk M. O. Non-verbal language as a means of teachers' empathic communication with students in conditions of person-person paradigm	152
Shcherbakova N. M. Ways of forming cognitive independence of students	156

PROFESSIONAL PEDAGOGY

Bodrova T. O. Axiological benchmarks in preparation of prospective arts teachers	160
Vergunova V. S. Forming the experience of value attitude toward the art of music in prospective music teachers: theoretical and practical aspects	165
Horbenko O. B. On the problem of developing future music teachers' instrumental performance	169
Zaplishnyi I. I., Borovyk V. V., Kuz'menko P. I. Peculiarities of professional pedagogical preparation of prospective teachers for health-improving activities and physical education	173
Knyazheva I. A. Methodological preparation of prospective teachers of pedagogical disciplines in the framework of MA courses	177
Komissarenko E. V. Formation of preparedness for analytical work of engineering graduates from agrotechnological universities by means of higher mathematics	183
Kostrysia N. M. Integrative approach to arranging knowledge in the context of humanitarian training of agrarian specialists	188
Mishedchenko V. V. Use of didactic music games during music lessons in primary school	192
Neretin V. O. Organization of self-education of prospective teachers in conditions of artistic education	196
Novosadova S. A. The role of musical-theoretical education in the formation of future music teachers' creative independence	199
Pastushenko L. A. The integration principle in the formation of music teachers' professional competence	203
Polozenko O. V. Psychological training of future specialists of agrarian sector on the basis of profессиographic and axiological approaches	207
Pryshupa Y. Y. The main components of professional competence formation of future architectural designers	213
Stratan-Artyshkova T. B. Synthesis of arts in the process of composer-performer training of future music teachers	217
Fursykova T. V. Peculiarities of preparing visual arts teachers for using computer graphics in their professional activity	221

HOME AND FOREIGN EXPERIENCE

Bila N. L., Shturman N. O. Playing musical instruments in Carl Orff's system of musical education	225
Blagin V. M. Educational work of the Director of Novgorod-Seversky Classical School I. I. Halans'kyi	228
Gen Tszynhen Foundations of forming the culture of singing in historical aspect	231
Gladchenko M. M. Stages of the development of strategic options and decisions as components of the process of strategic management at higher educational institutions in the European Union countries	235
Kavunnyk O. A. Nizhy's school: development and its representatives	240
Kovner V. V. Factors of educational influence of a family on personality formation (based on materials of educational activities at the "Znannya" Society)	246
Kresan N. P. The State of the Development of Distance Education Teaching in Higher Educational Establishments of Great Britain, Israel, Ukraine	250
Lymareva Y. M. The role of questions in the formation of conscientious attitude towards studying in educational practices of the 19th century	256
Lukashova N. I. Outstanding figure of the remarkable teacher and chemist in the history of the Department of Chemistry at Gogol Higher School (Dedicated to the 95th birth anniversary of O. M. Baram)	260
Machacha Y. M. The problem of separate education according to materials of conventions on the problems of women's education (the beginning of the 20th century)	265
Mykhailenko O. V. Requirements for curriculum of educational level "Master of Laws" in law colleges of the USA	270
Rastruba T. V. Ukrainian pedagogical thought on personality-oriented artistic education at the end of the 20th – the beginning of the 21st century	276
Stets' G. V. Musical education in Ukraine: retrospective analysis	281
Tarnavska T. V. World's research universities: joint work experience	287

УДК 37.013

СУТНІСТЬ, ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Холоденко В. О.

У статті проаналізовано різноманітні підходи у розумінні поняття "творча активність". Конкретизовано сутність та зміст творчої активності особистості, обґрунтовано детермінанти її розвитку. В структурі досліджуваного феномену виокремлено мотиваційний, афективний та поведінковий компоненти. Ключові слова: творчість, творча активність, особистість.

В статье проанализированы разнообразные подходы к определению понятия "творческая активность". Конкретизированы сущность и содержание творческой активности личности, обоснованы детерминанты её развития. В структуре исследуемого феномена выделены мотивационный, аффективный и поведенческий компоненты.

Ключевые слова: творчество, творческая активность, личность.

The author analyzes various approaches to the definition of "creative activity", specifies the essence and content of creative activity, and substantiates the determinants of its development. In the structure of this phenomenon there have been identified such components as motivational, affective and behavioral.

Key words: creation, creative activity, personality.

Суспільно-політичне життя нашої держави на сучасному етапі її розвитку характеризується різноманітністю та складністю, а отже, вимагає від громадян швидкої орієнтації в нових обставинах, відмови від шаблонів у діяльності, рухливого мислення та творчого підходу в розв'язанні великих та малих завдань. Величезний вплив на становлення кожної окремої особистості має система освіти. Саме вона повинна забезпечити такі умови, які сприятимуть формуванню людей з активною життєвою позицією. Нагальна потреба оновлення теорії й практики навчання з метою реалізації потреби суспільства у творчо-активних громадянах спрямувала наш науковий пошук на виявлення змістової сутності творчої активності особистості та детермінант її розвитку.

У філософській, психологічній та педагогічній літературі термін "активність" застосовується як характеристика особистості та її діяльності. У свою чергу, слово "творча" характеризує активність, вказує на її певний характер. Тобто це вже не просто активність, а активність у творчості, до творчості. Якщо активність характерна рідко особистості, то творча активність – характеристика творчої особистості, яка не змогла б актуалізувати свій творчий потенціал, реалізувати його у творчій діяльності без енергетичного поштовху творчої активності. Тому вивчати поняття творчої активності в теоретичному та практичному аспектах необхідно через такі поняття, як творчість, активність, творча діяльність, творча особистість, творчий потенціал, творчі здібності. Тільки таким чином можна досягнути глибинну сутність досліджуваного поняття, виявити корені, джерело його походження та детермінанти його розвитку.

Поняття творчої активності сформувалось у процесі розроблення поняття активності. Тому воно є видовим по відношенню до родового поняття активності. Найбільш широко поняття творчої активності висвітлюється в сучасній психолого-педагогічній літературі.

Творчу активність визначають: як якість особистості – Н. Вишнякова, Ш. Ганелін, В. Кузін, О. Матюшкін, Л. Новікова, Г. Шамова; як компонент темпераменту – В. Небиліцин; як особливу потребу – Л. Божович; як діяльність – А. Люблінская, В. Ротенберг; як міру діяльності – В. Коган; як взаємодію з дійсністю – Б. Кадіров, Н. Лейтес. Це є основні підходи до розуміння досліджуваного феномена.

Загалом можна відзначити існування надзвичайно широкого діапазону поглядів, і в межах цієї статті ми мали на меті їх проаналізувати, узагальнити та надати власну інтерпретацію змістової сутності творчої активності особистості. Так,

Л. Єрмолаєва-Томіна пов'язує творчу активність із креативогенними особистісними утвореннями, якостями когнітивних процесів і визначає її як надлишкову стосовно стимулу діяльності. У тлумаченні досліджуваного поняття автор спирається на праці С. Арієті, С. Девіс, Ф. Фарлей, які визначають творчу активність як пошукову, перетворювальну активність особистості, що не стимулюється ззовні й отожднюють її з креативністю [7].

Р. Нізамов розглядає творчу активність як складне ставлення людини до дійсності, як комплекс якостей людини, де взаємодіють інтелектуальні, вольові, емоційні процеси; як прагнення проникнути в суть речей, застосувати нові прийоми подолання перешкод, здібність вносити елементи новизни у способи виконання завдань та розв'язання завдань [12, с. 6].

Подібне визначення творчої активності дає Е. Сет. Він вважає, що творча активність – це сплав емоційних, вольових, інтелектуальних якостей людини, які виявляються в ініціативності, самостійності, емоційній чутливості, вольових, цілеспрямованих діях, свідомості вчинків. Основа цих якостей – яскрава особистість, яка має свою думку і своє ставлення до будь-чого [18].

Т. Волобуєва трактує творчу активність учня як мобілізацію його інтелектуальних, вольових і фізичних сил на створення в процесі навчання нового продукту, що відрізняється від відомих йому раніше [5]. Д. Іванова стверджує, що творча активність молодшого школяра у різних видах діяльності виявляється у пошуку нового, ініціативі та самостійності у виборі об'єкта діяльності й у процесі її здійснення, в оригінальності способів та результатів цієї діяльності, а також в умілому використанні знань, умінь і навичок, в умінні бачити нові завдання у звичному, щоденному [8].

С. Діденко характеризує поняття творчої активності як більш-менш стійке утворення динамічного характеру, яке є не окремою рисою особистості, а її інтегральною якістю, яка складається з цілого комплексу емоційних, інтелектуальних, характерологічних особливостей, які дають людині змогу творити у будь-якому виді людської діяльності і виявляються як самодіяльність у вільній, свідомій, ініціативній внутрішньо необхідній діяльності [6].

Н. Біла зазначає, що творча активність є цілісною якістю особистості, яка спрямована на перетворення діяльності. Вона є не відокремленою групою вмінь та навичок, а цілісним формуванням якостей, що визначають ідейну зрілість особистості, її моральну позицію, високий рівень загальної культури, активну виконавську діяльність і методичну підготовку [1].

О. Ковальов вважає, що творча активність – це психологічний вияв особистості в тій чи іншій творчій діяльності. Самостійність же визначає характер участі в такій діяльності [9, с. 167].

О. Лобова визначає творчу активність як сталу і водночас динамічну інтегративну особистісно-діяльнісну характеристику, що спрямовує людину на перетворювальну діяльність та забезпечує творчий рівень цієї діяльності завдяки єдності двох основних структурних елементів: творчо орієнтованої мотиваційної сфери та творчих здібностей, які є своєрідним підґрунтям творчої активності [11]. І. Ступницький і С. Гасанов до складу творчої активності відносять процес реалізації творчих здібностей та творче мислення [16]. О. Суценок вважає, що складові елементи творчої активності – інтелектуальна ініціатива, мотив, комунікативність – базуються на загальних та спеціальних здібностях і передбачають спеціальні вміння [17].

До структури творчої активності Л. Єрмолаєва-Томіна відносить основні компоненти творчості, а саме: самостійність вибору об'єкта мислення, вихід за межі завдання, перетворення завдання і стимулу [7]. С. Діденко на основі дослідження естетичної оцінної діяльності молодших школярів виділяє такі структурні компоненти творчої активності: аксіологічний, емоційно-перцептивний, гносеологічний, праксеологічний. У запропонованій структурі між першими трьома компонентами домінують координаційні зв'язки, в той же час аксіологічний компонент інтегрує всі інші, надаючи їм творчого характеру [6]. До складу музично-творчої активності дітей, на думку Н. Вишнякової, входять: емоційне сприймання, комбіноване уявлення, музично-слухові уявлення [4].

Для творчої активної особистості характерна домінанта на майбутнє. Суцє і минуле є базисом для майбутнього, без майбутнього життя згасає. І майбутнє, і творчість містять елементи несподіваності, непередбачуваності, незапрограмованості,

імпровізації. Визначальною рисою творчої активності є самоорганізація особистості у пошуку нової інформації для неординарного вирішення різних проблем. Стимулами та мотивами творчо-пошукової активності у розв'язанні суперечностей і проблем стають емоції успіху, потреба у самоствердженні, а також посиленість завдання та необхідність його вирішення.

I. Коган вважає, що суб'єкта у творчий пошук втягує будь-яка проблемна ситуація, тому її значення для формування творчої активної особистості важко переоцінити. Творча активність під час пошуку викликає специфічний психічний стан, який характеризується "високим динамізмом емоційних переживань, спрямованістю на істину, мисленнєвою активністю, рівень яких визначається ступенем суб'єктивної значущості, пізнавальної привабливості й складності проблеми" [10, с. 145].

X. Грабер дійшов до висновку, що довготривалі та багаторазові зустрічі людини із відповідним проблемним полем призводять до змін у її когнітивній сфері, створення нових форм соціальних зв'язків з іншими людьми та нових форм усвідомлення самого себе, тобто до утворення людської екстраординарності у вигляді реальних творчих досягнень. Під час інкубаційного періоду, із заглибленням у вимоги завдання відбувається свого роду самообілізація себе, своїх психологічних ресурсів, що й забезпечує можливість екстраординарних творчих рішень [20]. На нашу думку, така самообілізація є виявом творчої активності особистості.

Поштовхом до появи тих чи інших творчих продуктів, як стверджують Дж. Уолтерс і X. Гарднер, є процес радикальної перебудови індивідуального пізнавального досвіду. Так, в умовах вибіркової взаємодії суб'єкта з певними аспектами свого оточення та змін в його уявленнях про певну предметну галузь і самого себе відбувається кристалізація досвіду [21]. Велику роль у цьому процесі відіграє творча активність.

Ю. Бокань [3], В. Овчинніков [13], Я. Пономарьов [14] зазначають, що причиною виникнення особливої напруги і готовності творчих потенцій особистості до активності в перетворювальній діяльності є діалектичний зв'язок і суперечності продуктивного та репродуктивного у творчому процесі, міра їх співвідношення. Творчість, по суті, є реалізацією прагнення людини активізуватись і використати всі свої здібності. На жаль, непоодинокі випадки, коли людина, наділена творчим потенціалом, так і не реалізує його, залишаючись лише пасивним спостерігачем. Тільки спрямованість на творчість, самореалізацію, самодіяльність включає механізми творчої активності і призводить до розвитку всіх сутнісних сил людини.

C. Смірнов вбачає чотири напрямки розвитку активності: за співвідношенням внутрішньої і зовнішньої організації причин активності – від пасивності через реактивність до абсолютно спонтанної активності; зростання часових проміжків між початком впливу та його результатом; від адаптації до перетворення, до збереження і розвитку внутрішньої визначеності; інтенсивність активності як міра руху, енергії, реальної або потенційної зміни і розвитку [15, с. 23–25].

Творча активність формується у процесі творчої діяльності і впливає на її якість. Вона виявляється у спрямованості та стійкості пізнавальних інтересів, прагненні до оволодіння новими знаннями, способами діяльності, мобілізації вольових зусиль на досягнення мети творчості. Творча активність проходить через всі стадії творчого процесу. Так, внутрішня активність, розвиваючись і трансформуючись у продуктивних діях, стає результатом творчої діяльності.

Для розвитку творчої активності необхідно розвивати нові, ефективні й аутентичні емоційні синдроми, тобто "емоційну креативність". При цьому креативність емоцій розуміється як творчий акт, а аутентичність емоційної реакції – як відповідність потребам, цінностям та інтересам суб'єкта [19, с. 25].

На формування творчої активності великий вплив мають зовнішні фактори: соціальне середовище, умови освіти, навчання, виховання. Відомо, що творча активність особистості найкраще виявляється в екстремальних ситуаціях, ситуаціях успіху та свободи. Це необхідно враховувати і намагатись застосовувати у формуванні творчої особистості. I. Бех стверджує: "За надмірної регламентації поведінки, коли дитина вже має відповідні можливості самостійної регуляції поведінки, але її дії обмежуються, пригнічується творча активність дитини: вона стає безініціативною, чекає вказівок ззовні і звикає орієнтуватись тільки на них" [2, с. 115]. Уникнути таких негативних наслідків можна за умови, що особистість не буде позбавлена можливості свідомого самостійного вибору шляхів, форм, методів пошуку й поведінки. При цьому свобода не повинна переростати у вседозволеність, переходити розумні

межі: надаючи свободу і стимулюючи ініціативність, слід виховувати свідому дисциплінованість, організованість і відповідальність. Тому що саме свідоме ставлення до діяльності, самодисциплінованість, ініціативність, безкорисливість, внутрішні мотиви діяльності, тобто потреба в творчості, спрямованість на творчу діяльність, отримання задоволення від процесу, змісту творчої діяльності, а не в результаті отримання винагороди за неї, є виявами найвищого рівня творчої активності.

Отже, творча активність – це наполеглива, напружена, енергійна діяльність, що виявляє сутність творчості, а творчість є вираженням найвищої активності. Важливо зрозуміти, що не кожна діяльність є активністю, а творча активність, насамперед, є ознакою суб'єкта діяльності, а не її самої. Існують різні підходи до визначення творчої активності особистості. Найчастіше її розуміють як характерну рису особистості або пошукову діяльність. На нашу думку, творча активність – це складова частина особистості, яка реалізується через діяльність і задає її динамічні межі. Тому її можна розглядати і як якість особистості, і як процес, і як результат.

Ми вважаємо, що творча активність суб'єкта складається з мотиваційного, афективного та поведінкового компонентів. *Мотиваційний* компонент у структурі досліджуваного поняття відіграє вирішальну роль, адже мотиви є рушійною силою будь-якої діяльності особистості. Він відображає спрямованість людини на творчість: наявність потреби у самовираженні, самореалізації, а також сформованість та стійкість інтересу до пізнавальної творчої діяльності (як до процесу, так і до результату). *Афективний* компонент характеризується емоційною сприйнятливістю особистості і передбачає багатство емоційних переживань, підвищений емоційний фон діяльності, інтенсивність емоційних реакцій, чутливість, вразливість, здатність до емпатії. *Поведінковий* компонент включає пізнавальні можливості суб'єкта, волюву регуляцію дій та результативність творчих процесів. Когнітивне наповнення творчої активності виявляється в ініціативному пошуку особистістю нової інформації, шляхів та засобів самовираження, виході за межі завдання, здатності мислити образами, гнучкості мислительних процесів, здатності мислити нестандартно, неординарно вирішувати проблеми. Волюва організація особистості полягає в цілеспрямованості зусиль та наполегливості у доланні труднощів, витримці та володінні собою, довготривалій концентрації у процесі творчості та доведенні початої справи до кінця. Результативність творчих процесів складають творча переробка інформації та усвідомлення особистісно значущого у процесі її інтерпретації, а також утворення продукту творчості.

На основі аналізу наукової літератури ми дійшли таких **висновків**.

Творча активність не обов'язково повинна призводити до створення нового, суспільно вагомого. Головне, щоб продукт або процес творчості мав значення для розвитку особистості, адже суспільство розвивається завдяки розвитку кожної окремої особистості. Отже, творча діяльність, вагома для особистості, є вагомою і для суспільства.

Творча активність – складова частина творчого потенціалу. Вона народжується у неповторному сплаві емоцій, інтелекту, волі, характерологічних особливостей особистості і є тим згустком енергії, що викликає до життя творчі потенції. Творча активність – це самомобілізація, що спрямована на розкриття всіх сутнісних сил людини. Творча активність мотивована внутрішньою потребою у творчості, базується на загальній активності та взаємодії свідомого, підсвідомого й неусвідомлюваного. Вона виявляється, розвивається і формується у процесі творчої діяльності, у доланні суперечностей та проблемних ситуацій і по суті є самодіяльністю, важливою умовою якої є свобода. Отже, творча активність – це активність особистості, спрямована на перетворення дійсності і себе самої.

Розвиток творчих здібностей, таких як продуктивна уява, емпатія, фантазія, інтуїція, нестандартне асоціативне дивергентне мислення неминує призводити до розвитку творчої активності. І навпаки – завдяки творчій активності розвивається творчий потенціал особистості, відбувається реалізація особистості у творчості. Характер творчої діяльності і рівень творчої активності зумовлені цілями, ціннісними орієнтирами, ідеалами, потребами, звичками, навичками, стереотипами, досвідом, біологічними, фізичними та фізіологічними потенціалами, що лежать в основі внутрішніх та зовнішніх суперечностей людини.

Формування творчої активності особистості залежить від раціонального та ефективного використання нею тих умов, які надає суспільство для розкриття її

творчих потенцій. Отже, наступними напрямками дослідження можуть стати: розробка системи педагогічних впливів на розвиток творчої активності дітей різних вікових категорій в умовах середньої та спеціальної шкільної освіти, а також підготовка майбутніх вчителів до педагогічного керівництва процесом становлення та розкриття творчого потенціалу особистості у галузі музичного мистецтва.

Література

1. Беляя Н. Л. Формирование творческой активности студентов музыкально-педагогических факультетов педвузов в процессе индивидуального обучения : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Беляя Н. Л. – К., 1985. – 212 с.
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Бокань Ю. И. Витасофия / Ю. И. Бокань. – М. : Витасоф. фонд "Мир для человека": Универсум, 1991. – 118 с.
4. Вишнякова Н. Ф. Развитие творческой активности младших школьников (на материале внеклассных музыкальных занятий в условиях школ продлённого дня) : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Вишнякова Н. Ф. ; Моск. гос. пед. ин-т. – М., 1980. – 16 с.
5. Волобуева Т. Б. Развитие творческой активности учащихся младших классов средствами новых информационных технологий обучения : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Волобуева Т. Б. – К., 1996. – 190 с.
6. Диденко С. В. Формирование творческой активности младших школьников в условиях организации эстетической оценочной деятельности : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Диденко С. В. – К., 1987. – 156 с.
7. Ермолаева-Томина Л. Б. Исследование факторов, детерминирующих индивидуальные различия в проявлении творческой активности / Л. Б. Ермолаева-Томина // Психология творчества / под ред. Я. А. Пономарёва. – М. : Наука, 1990. – С. 111–130.
8. Иванова Д. Г. Формирование готовности будущих учителей к развитию творческой активности младших школьников : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Иванова Д. Г. – О., 1997. – 208 с.
9. Ковалёв А. К. Очерки педагогики / А. К. Ковалёв. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1963. – 196 с.
10. Коган И. М. Творческий поиск: энерго-мотивационный аспект / И. М. Коган // Вопросы психологии. – 1992. – № 1. – С. 138–146.
11. Лобова О. В. Формирование творческой активности младших школьников в процессе музыкально-эстетического воспитания : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Лобова О. В. – Сумы, 1998. – 220 с.
12. Низамов Р. А. Дидактические основы активизации учебной деятельности студентов / Р. А. Низамов. – Казань : КГУ, 1975. – 304 с.
13. Овчинников В. Ф. Репродуктивная и продуктивная деятельность как фактор творческого развития человека : монография / В. Ф. Овчинников. – М. : Высшая шк., 1984. – 87 с.
14. Пономарёв Я. А. Психология творчества и педагогика / Я. А. Пономарёв. – М. : Педагогика, 1976. – 280 с.
15. Смирнов С. Д. Мир образов и образ мира / С. Д. Смирнов // Вестник МГУ. Серия 14 "Психология". – 1981. – № 2. – С. 23–25.
16. Ступницкий И. С. Развитие творческой активности студентов в процессе изучения общественных наук / И. С. Ступницкий, С. С. Гасанов. – К. : Выща шк., 1981. – 43 с.
17. Сущенко О. Г. Развитие творческой активности будущих учителей в учебной деятельности (на материалах дисциплин педагогического цикла) : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Сущенко О. Г. – Луганск, 1992. – 145 с.
18. Сэт Э. К. Развитие творческой активности студентов в классе хорового дирижирования музыкально-педагогического факультета педагогического института : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / Сэт Э. К. – М., 1973. – 201 с.
19. Яковлева Е. Л. Эмоциональные механизмы личностного и творческого развития / Е. Л. Яковлева // Вопросы психологии. – 1997. – № 4. – С. 20–27.
20. Graber H. E. The self-construction of the extraordinary / H. E. Graber // Sternberg R. et al. (eds.) Conceptions of gifted-ness. – Cambridge : Cambridge University Press, 1986. – P. 247–266.
21. Walters J. The Crystallizing experience: Discovering an intellectual gift / J. Walters, H. Gardner // Sternberg R. et al. (eds.) Conceptions of gifted-ness. – Cambridge : Cambridge University Press, 1986. – P. 306–331.